- Arvio Hornet -kaluston hankinnan vastakauppojen onnistumisesta ja siihen liittyvistä ongelmakohdista?

- Vastaostosopimus allekirjoitettu 19.5.1992 McDonnell Douglasin kanssa (ensimmäinen tilausvaltuus)
- Kaksi lisäystä, 21.1.1994 (toinen tilausvaltuus) ja 7.9.1994 (omasuojalaitteita)
- Sopimuksen voimassaoloaika 10 vuotta viimeisestä sopimusmuutoksesta eli 2005
- Vastaostovelvoite kokonaisuutena 3.345.000.000 USD
- Velvoite täytetty 18.12.2000, liki 5 vuotta etuajassa, ylijäämä 21.836.699 USD
- Vienti 50,7 %
- Teknologiasiirto 18,1 %
- Osavalmistus ja kokoonpano 14,1 %
- Investoinnit 7,8 %
- Viennin markkinointiapu 7,3 %
- Muu 2 %

Turun kauppakorkeakoulun PK-Instituutin selvitys viennin ja markkinointiavun osalta, 2001:

Vastakauppajärjestelyjen edut vienninedistämiskeinona perustuivat vastaostovelvollisen kontaktiverkostoon, referenssiarvoon sekä paikallisten olojen tuntemukseen. Järjestelmästä hyötyivät eniten yritykset, joilla ei ollut ennestään säännöllistä vientitoimintaa kohdemarkkinoille tai -asiakkaalle, mutta joilla oli resursseja kansainvälistymiseen. Vastakauppajärjestelyjen vahvuus työllisyyden edistämisessä oli siinä, että vientikaupat voivat syntyä nopeasti ja niitä voitiin suunnata tietyille toimialoille tai yrityskokoluokille. Vaikeina taloudellisina aikoina vastakauppavelvoite voi lisäksi tarjota piristysruiskeen hiipuvaan kysyntään. Tutkimuksen mukaan vientikauppojen ansiosta yrityksissä säilytettiin runsas 5000 työpaikkaa ja rekrytoitiin noin 250 uutta työntekijää. Vientikauppoihin osallistui 150 yritystä, joista pk-yrityksiä oli yli 60 prosenttia. Yli 60 prosenttia vientihankkeisiin osallistuneista yrityksistä, joiden vienti asiakkaalle ei ollut entuudestaan säännöllistä, arvioi asiakassuhteen jatkuvan myös tulevaisuudessa. Markkinointiapuhankkeilla varmistettiin noin 120 työpaikan säilyminen ja synnytettiin noin 70 uutta työpaikkaa. Markkinointiapuhankkeisiin osallistuneista 80 yrityksestä runsas neljä viidesosaa oli pk-yrityksiä. Markkinointiapuhankkeissa kauppoja tehneistä yrityksistä lähes 90 prosenttia onnistui asiakassuhteen vakinaistamisessa ja kolmannes yrityksistä kehitti tuotteitaan ja tuotantomenetelmiään hankkeista saatujen kokemusten avulla. Lisäksi vastakaupat kehittivät yritysten kansainvälistä osaamista. Vastakauppoihin liittyneen alihankinnan kautta järjestelyllä on ollut laajempaakin vaikutusta suomalaiseen yrityskenttään.

LTT-Tutkimus Oy:n selvitys teknologiasiirojen osalta (TEM:n toimeksianto), 2000:

Teknologiasiirtohankkeisiin osallistui kaikkiaan 77 suomalaista yritystä, tutkimuslaitosta ja muuta organisaatiota. Teknologiasiirrot toivat Suomeen teknologioita, jotka eivät ole markkinoilta yleisesti saatavilla. Hankkeissa 33 prosentissa tavoitteena oli markkinoilla olevan tuotteen tai sen valmistusteknologian kehittäminen ja 18 prosentissa uuden valmistusteknologian saaminen ja sitä kautta uuden tuotteen kehittäminen. Teknologian siirtohankkeilla pyrittiin myös tehostamaan tuotantoa (13 %), kehittämään johtamis- (10 %) tai suunnitteluosaamista (8 %) tai edistämään käynnissä olevaa tuotekehityshanketta (10 %). Tehtyjen haastattelujen mukaan suomalaisorganisaatiot ovat olleet toteutettuihin hankkeisiin hyvin tyytyväisiä riippumatta siitä, mikä edellä mainituista oli siirron kohteena. Hankkeilla katsottiin olleen positiivisia vaikutuksia liikevaihtoon esimerkiksi kilpailukyvyn, laadun ja imagon paranemisen sekä uusien kontaktien syntymisen kautta.

- Miten teollinen yhteistyö HX -hävittäjähankkeessa aiotaan konkreettisesti toteuttaa? Minkälaisia haasteita yhteistyöhön liittyy?

Teollinen yhteistyö voi nykysääntöjen mukaan kohdistua vain puolustus- ja turvallisuussektoriin, siviilituotteiden ja -palveluiden sisällyttäminen järjestelyihin ei ole mahdollista.

Teollista yhteistyötä voidaan toteuttaa joko suorana tai epäsuorana. Yhteistyön tulee pääsääntöisesti kohdistua Suomen puolustuksen kriittisille suorituskyky- ja teknologia-alueille, jotka on määritelty keväällä 2016 julkaistussa valtioneuvoston periaatepäätöksessä Suomen puolustuksen teknologisen ja teollisen perustan turvaamisesta.

Teollisen yhteistyön velvoitteen tarpeellisuus ja laajuus arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Perusteiden on täytettävä SEUT 346 artiklan edellytykset valtion keskeisten turvallisuusetujen turvaamisesta. Teollisen yhteistyön velvoitteen asettamisesta tehdään puolustusministeriön toimesta erillinen päätös ja sen asettamisesta ilmoitetaan viimeistään tarjouspyynnön yhteydessä.

VN Periaatepäätös, IP säännöt jne: Suomessa säilytettävä tarvittava teknologinen osaaminen, järjestelmien elinjakson hallinta, tuotanto, tutkimus ja kehitys, suunnittelu sekä integraatio-, huolto-, ylläpito- ja vauriokorjauskyky kaikissa oloissa. Suvereniteettinäkökulmasta kriittisten järjestelmien ylläpitokyvyn on oltava Suomessa. On osattava itse arvioida hankittavaan järjestelmään kohdistuvat esim. rasituksen aiheuttamat riskit ja tarvittavat ylläpitotoimet. Hankittavan järjestelmän tulee olla kustannustehokas operoida ja IP on tähän yksi intrumentti. IP on pv:n nykyrakenteessa välttämätöntä.

Ensin on määriteltävä ehdottomat kansalliset huoltovarmuusvaatimukset järjestelmäkohtaisesti. Sitten linjattava miten välttämätön / tarpeellinen huoltovarmuus hankitaan. Teollinen yhteistyö on yksi keskeinen keino huoltovarmuuden hankkimiseksi. Osa huoltovarmuudesta on mahdollista hankkia rahalla, mutta on myös kriittisiä kykyjä, jotka edellyttävät IP:n hyödyntämistä (parempi neuvotteluasema). IP on keskeinen päätöksentekokriteeri, toisaalta vain optimaalisen hankinnan mahdollistava järjestely, ei itsetarkoitus.

- Mitä Hornet -kalustonhankinnan vastakaupoista on opittu HX -hävittäjähankkeen teollista yhteistyötä silmällä pitäen?

On kyettävä erottamaan mm. kolmet eri vastaosto/teollisen yhteistyön säännöt, jotka ovat olleet voimassa osittain päällekkäin. Näin siksi, että järjestelmää on kehitetty kaiken aikaa vastaamaan kulloinkin olemassa olevaa toimintaympäristöä ja lainsäädäntöä. VTV:n selvityksessä ei ole huomioitu, että 1980-luvulla luotuja ja Hornet -hankinnan aikaan käytettyjä vastaostosääntöjä on muutettu jo vuonna 2002 huomattavasti enemmän suoria vastaostoja ja huoltovarmuutta korostaviksi.

Lainsäädäntö, periaatteet ja toimintaympäristö ovat täysin muuttuneet Hornet hankinnan aikaisista vastaostoista. Euroopan Komission lähtökohta: Teollinen yhteistyö (IP) vääristää vapaita markkinoita ja rajoittaa vapaiden markkinoiden toimintaa ja rikkoo EU:n perussopimusta. IP:llä ei saa vääristää siviilituotteiden markkinoita, siviilisektorin IP ei enää ole mahdollista.

Laki julkisista turvallisuus- ja puolustushankinnoista tuli voimaan 2012, taustalla EU:n puolustus- ja turvallisuushankintadirektiivi. Nykyisin IP tulee argumentoida puolustussyillä ja tavoitteiden on liityttävä suoraan puolustuksen tarpeisiin ja turvaamiseen, sotilaalliseen huoltovarmuuteen. On osoitettava liittyminen keskeisiin kansallisiin turvallisuusetuihin.

IP on yksi keino tukea suoritus- ja ylläpitokyvyn hankintaa puolustusvoimille kriisiaikaa varten. Tavoitteena ei voi olla viennin, talouden tai työllisyyden edistäminen. IP vaikuttaa toki välillisesti työllisyyteen, mutta se ei voi olla toiminnan päämäärä.

IP on keskeinen päätöksentekokriteeri, mutta toisaalta se on vain optimaalisen hankinnan mahdollistava järjestely, ei itsetarkoitus.

- Miten teollinen yhteistyö nostaa HX -hävittäjähankkeen hintaa ja miten se huomioidaan hankintaprosessissa (esim. tarjouspyynnössä)?

Suoraan prosenttiosuuksien mukaan tehdyt laskelmat lienevät luotettavuudeltaan kyseenalaisia. Esimerkiksi VTV:n tiivistelmän sivulla 1 todetaan teollisen yhteistyön lisäävän hankinnan kustannuksia miljardilla eurolla (10 % x 10 mrd). Perusteita tällaiselle olettamukselle ei kuitenkaan ole. Lopputulos tulee muodostumaan osana neuvottelumenettelyä kompromissien perusteella ja riippuen siitä, mitä huoltovarmuutta hankitaan suoraan hankintasopimuksen kautta ja mikä osuus pyritään saamaan teollisen yhteistyön muodossa. Kuten VTV:n selvityksessäkin on todettu, mahdollisimman laaja teollinen yhteistyö ei voi olla, eikä ole, itsetarkoitus.

- Minkälaista yhteistyötä HX -hävittäjähankkeessa on ollut alan teollisuuden kanssa?

Jatkuva, läheinen ja tiivis yhteistyö:

- Teollisuus on asiantuntijana evaluoimassa mm. RFI vastauksia
- PIA kuultavana teollisen yhteistyön työryhmässä
- PLM jäsenenä PIA:n ja TEKESin HXIP projektin ohjausryhmässä
- Esitykset PIA:n tilaisuuksissa, tietoisuuden lisääminen

- Onko kartoitettu, miten muiden EU- maiden puolustushankinnoissa toteutetaan teollista yhteistyötä? Minkälaisia eroja on havaittavissa?

Jo esiselvitysvaiheessa eurooppaoikeuden professori Juha Raitiolta tilatussa selvityksessä ”Suomen sotilaallisen huoltovarmuuden turvaamismahdollisuudet EU-oikeuden vaikutuspiirissä” on selvitetty laajemmin Tanskan, Alankomaiden, Norjan ja Iso-Britannian käytännöt, sekä lisäksi Ruotsin, Puolan, Tsekin ja Kreikan ohjeistusta sekä Ranskan ja Saksan menettelyitä. Tanskan, Norjan, Ruotsin ja Hollannin viranomaisten kanssa on käyty kahdenvälisiä keskusteluja asiakokonaisuudesta.

Suuret jäsenmaat ovat lähtökohtaisesti nettoviejiä, joten heillä teollinen yhteistyö ei huoltovarmuudellisesta näkökulmasta merkitse kovinkaan paljon. Sen sijaan pienet jäsenvaltiot käyttävät teollisen yhteistyön mekanismia laajasti. Kansallisia eroja ja painotuksia toki on, mutta peruslinjaukset ovat samansuuntaisia.

- Miten kommentoisitte VTV:n teollista yhteistyötä HX -hävittäjähankkeessa koskevan selvityksen havaintoja ja johtopäätöksiä?

VTV: ”Puolustusministeriön vastuulla oleva HX -hankkeen teollisen yhteistyön valmistelu on selvityksen perusteella laadukasta. Teollisen yhteistyön tarve on uskottavasti argumentoitu ja johdonmukaisesti esitetty.”

VTV: ”Puolustusministeriö on valmistelussa panostanut korkealaatuisten selvitysten tilaamiseen tutkijoilta ja teollista yhteistyötä koskevat valmistelumuistiot ovat hyvin argumentoituja.”

Puolustusministeriö pitää VTV:n selvitystä hyvänä avauksena asiassa. Selvitysluonnoksessa on perustellusti kuvattu teollisen yhteistyön merkitys puolustusjärjestelmän tukena ja luonnoksessa esitetyt havainnot, kehittämisehdotukset ja suositukset ovat PLM:n näkökulmasta pääosin oikeansuuntaisia. Kokonaisuuden arvioinnin kannalta selvityksessä on kuitenkin lukuisia epätarkkuuksia ja virheellisiä johtopäätöksiä, joita on tuotu esiin PLM:n ja TEM:n selvityksestä annetuissa lausunnoissa.